

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Heldinnenbrieven : Ovidius' Heroides in Nederland

Marion, Olga van

Citation

Marion, O. van. (2005, October 6). *Heldinnenbrieven : Ovidius' Heroides in Nederland*. Uitgeverij Van Tilt, Nijmegen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4434>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4434>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

HELDINNENBRIEVEN

HELDINNENBRIEVEN

Ovidius' *Heroides*
in Nederland

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van de Rector Magnificus Dr. D.D. Breimer,
hoogleraar in de faculteit der Wiskunde en
Natuurwetenschappen en die der Geneeskunde,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 6 oktober 2005
klokke 16.15 uur

door

OLGA VAN MARION

geboren te Schiedam in 1961

Promotiecommissie

Promotor prof.dr. C.L. Heesakkers

Co-promotor dr. A.J.E. Harmsen

Referent prof.dr. J.M. Koppenol (Vrije Universiteit en Universiteit
van Amsterdam)

Overige leden prof.dr. W. van Anrooij
 prof.dr. K.A.E. Enenkel
 prof.dr. E.M.P. van Gemert (Universiteit Utrecht)
 dr. F.W.A. Korsten
 prof.dr. B.A.M. Ramakers (Rijksuniversiteit Groningen)
 prof.dr. P.J. Smith
 prof.dr. A.A. Sneller (Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest)

ISBN 90 77503 41 2

© 2005 Olga van Marion en Uitgeverij Vantilt, Nijmegen

Boekverzorging Martien Frijns

Omslagillustratie: schilderij uit de serie *Heroínas* van de Spaanse kunstenares Eva Armisen
(<http://www.evaarmisen.com/>) (foto Ben Vroom).

Deze studie is het resultaat van onderzoek dat mogelijk werd gemaakt door de Stichting Literatuur, Muziek en Toneel die werd gesubsidieerd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Het onderzoek is uitgevoerd aan de Universiteit Leiden.

De publicatie van dit boek kwam tot stand mede dankzij subsidie van de J.E. Jurriaanse Stichting, de Stichting Fonds voor de Geld- en Effectenhandel en de Stichting Dr Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

INHOUD

Inleiding	9
Literaire travestie [9] De heldinnenbrief: genre, naam en definitie [14]	
De Europese context [17] Vraagstelling en onderzoeksmethode [20]	
Bronnen en opzet van deze studie [22]	
HOOFDSTUK 1	
Oorsprong van de heldinnenbrief: Ovidius' <i>Heroides</i>	25
Rollenspel [25] Ovidius en de literaire canon van zijn tijd [27] De <i>Heroides</i> onder vuur [31] Kenmerken van de <i>Heroides</i> [34] Tot slot [43]	
HOOFDSTUK 2	
Potters brief van Hero aan Leander	45
Een verscholen brief [45] Een nieuwe Hero in <i>Der minnen loep</i> [46]	
Middeleeuwse literatuuropvattingen over de <i>Heroides</i> [49] Kuisingen van de <i>Heroides</i> [51] De allegorisch-moraliserende uitleg van de <i>Heroides</i> [53] De morele categorieën in de handreikingen voor lezers (<i>Accessus</i>) [54] De Herobrief als bouwsteen van Potters liefdesleer [55]	
HOOFDSTUK 3	
Vanuit een Antwerpse rederijkerskamer (1553-1609)	61
Brieven 'in Duytsche' en 'Rhetorijckelijck overgesedt' [61] Een monument voor een eeuw: de <i>Heroides</i> -vertaling <i>Clachtige Sendtbrieven</i> [63]	
De liefdeslessen van Van Ghistele [68] Heldinnenbrieven als 'spiegels'.	
De schrijfsters krijgen antwoord [71] De eerste nieuwe personages: Helena en Menelaus [77] Navolging: heldinnenbrieven om te zingen (1589-1609) [82]	

HOOFDSTUK 4

Aan de Leidse Universiteit (ca. 1586-1603)

91

Geleerde spelletjes [91] Dichtende studenten. Ovidius op de voet gevolgd [93] *Heroides* op school? [99] Onder professoren. Ovidius verbeterd [102] Om het behoud van hun eer. Heldinnen uit de *Meta-morfosen* [107] Een nieuwe wending in het spel: historische personages [114] Erfopvolging door Jacoba van Beieren een aanvechtbare zaak [120] Een antwoordbrief uit Dordrecht [123] Republikeinse denkbeelden in een literair spel [128] Secundus' 'Speelse brief' als voorbeeld? [129] Conclusies [135] Navolging: actuele brieven [137]

HOOFDSTUK 5

Hoofts brief van Menelaus aan Helena (ca. 1602)

139

Vernieuwing van de traditie: de 'kunst van het rederijken' in een heldinnenbrief [139] Rivaliteit tussen aanbidders uit Oost en West [143] Menelaus' triomf als ideale echtgenoot [147] 'T' Asiaensche juck, twelk doet Europe beven' [150] Hoofts ideeën over de didactiek in heldinnenbrieven [154] Conclusies [156] Navolging: terug naar het oude [157]

HOOFDSTUK 6

Barlaeus' brief van Amalia aan Frederik Hendrik (1629)

161

Een tijdgenote als schrijfster [161] De uitbeelding van Amalia van Solms, een Ovidiaanse heldin in een Hollands decor [164] De uitbeelding van het beleg van 's-Hertogenbosch, speelveld voor Frederik Hendrik [172] Lof op de stadhouder in een heldinnenbrief [174] Conclusies [180] Navolging: de Amaliabrief 'draeft door 'tgansche Land, ten Hemel toe gepresen' [181]

HOOFDSTUK 7

Vondels brieven van martelaressen (1642)

199

Religieuze propaganda [199] De 'geestige zwier' van de *Heroides* [201] Debatterende heiligen [204] De ware godsdienst tegenover 'het blinde bygeloof' [213] Heilige substituten van Ovidiaanse heldinnen [216]

Ovidius ‘in stichtelyker stoffe vervormd’; vergelijkingen met *heroides sacrae* [219] De heilige Barbara volgens Vondel en Vincart [222] De heilige Caecilia volgens Vondel en Cabliau [226] Waarom twaalf maagd-martelaressen? Een programmatische opdracht [232] Conclusies [237] Nawoord [240]

HOOFDSTUK 8

In het genootschapsleven (1750-1800) 245

Beschaafde brieven [245] Twee voorbeeldige dichters: Alexander Pope voor ‘natuurlijke’ en Lucretia van Merken voor stichtelijke brieven (1750-1776) [247] De Deugd als leidsvrouw [254] Tegenstand [263] Subconclusie [266] Meer heroïek, meer historie, meer uitroeptekens! De beste heldinnenbrieven volgens het Haagse Kunstliefde spaart geen vlijt (1778) [267] Haagse Oranjabrieven en de ‘Naso onzer dagen’ (1780-1789) [272] Franse invloed en Rhijnvis Feith in het Leidse Kunst wordt door arbeid verkregen (1778-1780) [279] De eerstelingen van Willem Bilderdijk en zijn vader Izaak [284] Prinsgezind en patriots in Leidse heldinnenbrieven (1783-1790) [286] Ovidius, ‘il faut le lire, en non l’imiter’. *Heroides* versus eigentijdse heldinnenbrieven [293] Pogingen tot restauratie in ‘de eeuw der vrouwen’ [298] Bilderdijk, Potter en Hooft: de cirkel rond [303]

Samenvatting en conclusies 307

Lezen in verzet [307] Vraagstelling en antwoorden [309] Initiatiefnemers [314] Definitie en corpus [315] Onderzoeksmethoden: reflectie [317] De heldinnenbrief in Europese context [317]

Bijlage [319]

Gebruikte afkortingen [323]

Noten [325]

Brievenlijst [361]

Geraadpleegde literatuur [383]

Register [395]

Summary and conclusions [404]

Curriculum vitae [415]

Dankwoord [416]

